

บทที่ 2

การจัดระเบียบบริหารงานของท้องถิ่นและหลักการทางกฎหมายภาษีอากร

การบริหารงานของท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อรัฐกระจายอำนาจการปกครองให้กับท้องถิ่นนั้น ทำให้ท้องถิ่นนั้นเป็นนิติบุคคลแยกออกจากรัฐ มีการเลือกตั้งผู้ทำหน้าที่บริหารท้องถิ่น มีอิสระ แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลจากราชการบริหารส่วนกลาง การบริหารงานของท้องถิ่นถูกดำเนินการด้วยงบประมาณและเจ้าหน้าที่ของตนเอง ดังนั้น เพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะของท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพรัฐต้องมีการกระจายอำนาจทางการคลังให้กับท้องถิ่นด้วยเพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เป็นของตนเอง ปัจจุบันรายได้หลักของท้องถิ่นมาจากภาษีอากรซึ่งการจัดเก็บภาษีอากรจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต้องอยู่บนหลักการทางกฎหมายภาษีอากร

2.1 หลักการจัดระเบียบบริหารราชการของรัฐ

การจัดระเบียบบริหารราชการของรัฐหรือรูปแบบการปกครองของรัฐมีความแตกต่างกันและคล้ายคลึงกันในแต่ละประเทศ แต่ที่จะกล่าวถึงในที่นี้เป็นรูปแบบการปกครองของรัฐเดี่ยวซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเช่นเดียวกัน และเน้นไปที่รูปแบบของการกระจายอำนาจการปกครองให้กับเทศบาล

2.1.1 รูปแบบการปกครองภายในรัฐ

รูปแบบการปกครองที่เกิดขึ้นในรัฐเดี่ยวตั้งอยู่บน 2 หลักการที่สำคัญคือ หลักการรวมอำนาจ (Centralization) และหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ¹

2.1.1.1 หลักการรวมอำนาจ (Centralization)

ความหมายของหลักการรวมอำนาจมีอยู่ 2 อย่าง คือ การรวมอำนาจทางการเมืองและการรวมอำนาจทางการปกครอง

---

¹ ภาณุวิชญ์ วังนรงค์, ผศ. ดร., หลักกฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 408-419.

การรวมอำนาจทางการเมือง หมายความว่า การบัญญัติกฎหมายต้องเป็นเอกภาพเดียวกัน ทำให้ประชาชนทุกคนต้องอยู่ภายใต้ระบอบกฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค

การรวมอำนาจทางปกครอง หมายความว่า การที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการปกครองทุกเรื่องมีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ไม่มีนิติบุคคลอื่น ไม่มีการแบ่งเป็นพื้นที่เขตการปกครองต่างๆ ไม่มีเจ้าหน้าที่ส่วนกลางที่ทำการตัดสินใจบางเรื่องในนามของรัฐ การตัดสินใจและการดำเนินการในเรื่องต่างๆ จะออกไปจากศูนย์กลาง แต่ถ้าเป็นความหมายที่ผ่อนคลายลง รัฐอาจมอบกิจกรรมที่ไม่มีความสำคัญให้ท้องถิ่นดำเนินการ หรือให้มีนิติบุคคลที่เป็นองค์การปกครองอื่น ทั้งนี้รัฐเป็นผู้ควบคุมอย่างใกล้ชิดและให้หัวหน้าองค์การปกครองขึ้นตรงต่อรัฐและไม่มีอิสระใดๆ ดังนั้นการรวมอำนาจจึงหมายถึงการบังคับบัญชาด้วยเนื่องจากปัจจุบัน ภารกิจในเรื่องต่างๆ ของรัฐเพิ่มขึ้นมากมายไม่ว่าจะเกิดจากความเจริญในด้านต่างๆ และจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องมีการแบ่งอำนาจให้ส่วนภูมิภาคเพื่อไม่ใหการบริหารงานของรัฐชะงักงัน แนวคิดนี้จึงนำไปสู่หลักการแบ่งอำนาจให้ส่วนภูมิภาค หรือเรียกว่า "การกระจายการรวมศูนย์อำนาจปกครอง"

ดังนั้น รูปแบบของการรวมอำนาจเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การรวมศูนย์อำนาจ (Concentration) และ การกระจายการรวมศูนย์อำนาจ (Deconcentration)

การรวมศูนย์อำนาจ เป็นการรวมอำนาจอย่างเคร่งครัดภายใต้ระบบบังคับบัญชาที่เคร่งครัด การตัดสินใจถูกกระทำโดยผู้บังคับบัญชาสูงสุดและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีอำนาจเพียงปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งเท่านั้น

การกระจายการรวมศูนย์อำนาจ เป็นรูปแบบที่ผ่อนคลายของการรวมอำนาจ โดยโอนอำนาจการตัดสินใจในระดับหนึ่งให้กับองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ที่ถูกส่งไปอยู่ในท้องถิ่น แต่ยังคงอยู่ภายใต้ระบบการบังคับบัญชาของส่วนกลาง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือตัวแทนของกระทรวงทบวงกรมต่างๆ การกระจายการรวมศูนย์อำนาจจะมากหรือน้อยขึ้นกับการมอบอำนาจการตัดสินใจ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ทำการตัดสินใจในท้องถิ่นเป็นเจ้าหน้าที่ที่ส่งมาจากส่วนกลางโดยตรงจึงถือได้ว่ารัฐเองเป็นผู้ตัดสินใจ ทำให้ความหมายของรัฐได้ขยายกว้างขึ้นนอกจากหมายถึงส่วนกลางยังรวมถึงการปกครองส่วนภูมิภาคด้วย

โดยสรุปแล้ว ลักษณะสำคัญของการรวมอำนาจ คือ

- มีการรวมกำลังในการบังคับต่างๆ ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง เช่น กำลังทหาร ตำรวจ

- อำนาจการวินิจฉัยสั่งการถูกรวมไว้ที่ส่วนกลาง คือ เมืองหลวง
- มีลำดับชั้นการบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ ก่อให้เกิด อำนาจในการออกคำสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม, อำนาจในการควบคุมกิจการ การดำเนินงานของผู้ใต้บังคับบัญชา, อำนาจในการลงโทษทางวินัย, อำนาจให้บำเหน็จความดีความชอบ

2.1.1.2 หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)

การกระจายอำนาจเป็นการมอบอำนาจบางส่วนให้กับองค์การที่เป็นนิติบุคคลแยกต่างหากออกจากรัฐ และไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของส่วนกลาง แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแล ซึ่งแตกต่างจากการรวมศูนย์อำนาจที่มอบอำนาจให้องค์กรที่ไม่เป็นนิติบุคคลและอยู่ในระบบบังคับบัญชาของส่วนกลาง ตามระบบกฎหมายปกครองยอมรับว่าการกระจายอำนาจมีอยู่ 2 ลักษณะคือ การกระจายอำนาจทางพื้นที่และการกระจายอำนาจทางบริการ

ลักษณะของการกระจายอำนาจทางพื้นที่ประกอบด้วย

- การกระจายอำนาจเกิดขึ้นได้เฉพาะเรื่องการปกครองเท่านั้น
- การกระจายอำนาจเป็นการกำหนดให้เมืองปกครองท้องถิ่น เช่น องค์การปกครองท้องถิ่น
- กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดเกี่ยวกับองค์การปกครองต้องกำหนดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ที่มาจากระชาชนในท้องถิ่นนั้น เพราะเจ้าหน้าที่เหล่านี้มาจากการเลือกตั้งไม่ใช่ตัวแทนของรัฐ จึงเป็นการใช้อำนาจโดยตรงของประชาชนโดยผ่านเจ้าหน้าที่
- อำนาจการตัดสินใจบางส่วนต้องเป็นของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น
- เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นต้องมีความเป็นอิสระจากส่วนกลาง ไม่อยู่ภายใต้อำนาจการบังคับบัญชาแต่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากส่วนกลาง ซึ่งความอิสระในที่นี้ หมายถึง ความสามารถขององค์การปกครองท้องถิ่นที่จะบริหารงานเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นแยกต่างหากจากรัฐ
- การกระจายอำนาจมีได้หลายระดับขึ้นกับที่มา องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น เช่น ถ้ามีการควบคุมจากส่วนกลางมากการกระจายอำนาจก็มีน้อย, ถ้าเจ้าหน้าที่มาจากการเลือกตั้งและการแต่งตั้งจากส่วนกลาง การกระจายอำนาจก็มีน้อย

การกระจายอำนาจทางบริการ หรือ “การกระจายอำนาจทางเทคนิคหรือทางหน้าที่” ตามแนวความคิดทางการเมืองต้องประกอบด้วยเงื่อนไขคือ

- มีเรื่องหรือประโยชน์พิเศษเป็นการเฉพาะที่ฝ่ายปกครองต้องจัดทำ
- รัฐมีเจตนาที่จะจัดทำประโยชน์พิเศษดังกล่าวอย่างอิสระ จึงต้องสร้างองค์การมหาชนเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำ
- วัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นมานี้เป็นการจัดทำกิจการเกี่ยวกับประโยชน์พิเศษเฉพาะเรื่อง แต่นิติบุคคลมหาชนแบบกระจายอำนาจทางพื้นที่จัดทำกิจการที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์เฉพาะท้องถิ่นของตนเอง
- การกระจายอำนาจทางบริการเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปกครอง
- ผู้บริหารองค์การมาจากการแต่งตั้ง และบางครั้งเป็นการแต่งตั้ง
- ต้องมีการควบคุมกำกับจากรัฐหรือส่วนกลาง

สำหรับการกระจายอำนาจทางบริการตามแนวความคิดทางกฎหมาย หมายถึง การทำให้บริการหรือกิจการเป็นนิติบุคคลแยกออกจากรัฐเพื่อประโยชน์ในทางบริหาร ไม่ใช่เรื่องทางการเมือง ซึ่งการเลือกตั้งผู้บริหารไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้กิจการนั้นมีการกระจายอำนาจหรือไม่แต่ขึ้นกับลักษณะขององค์การนั้นๆ แตกต่างกับการกระจายอำนาจทางพื้นที่ที่ผู้บริหารมาจากการเลือกตั้ง และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากส่วนกลางเหมือนกัน

2.1.2 การกระจายอำนาจของรัฐให้กับท้องถิ่น

การกระจายอำนาจของรัฐให้กับท้องถิ่นนั้นมีเพียงอำนาจปกครองหรืออำนาจบริหารเท่านั้น ไม่มีอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ และการกระจายอำนาจทางปกครองต้องกระทำควบคู่ไปกับการกระจายอำนาจทางการคลังเพื่อเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2.1 การกระจายอำนาจปกครอง

เมื่อการกระจายอำนาจเกิดขึ้นเฉพาะเรื่องปกครอง จึงเรียกว่า “หลักการกระจายอำนาจปกครอง” ซึ่งหมายถึง การที่รัฐมอบอำนาจหน้าที่บางอย่างในการจัดทำบริการสาธารณะที่เจ้าหน้าที่ราชการบริหารส่วนกลางดำเนินการอยู่ในท้องถิ่นให้กับท้องถิ่นหรือองค์การที่แยกจากองค์การราชการบริหารส่วนกลางรับไปดำเนินการภายใต้งบประมาณและเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นหรือองค์การนั้น และอยู่ภายใต้การควบคุมของราชการบริหารส่วนกลางแต่ไม่อยู่ในสายการบังคับบัญชา โดยที่ลักษณะสำคัญของการกระจายอำนาจทางปกครองประกอบด้วย 3 ประการคือ

1. มีการแยกหน่วยงานไปเป็นองค์การนิติบุคคลอิสระจากองค์การราชการบริหารส่วนกลาง

นิติบุคคลในที่นี้หมายถึงนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนที่มีงบประมาณและเจ้าหน้าที่เป็นของตนเอง มีอิสระในการจัดทำบริการสาธารณะที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ต้องรับคำสั่งหรืออยู่ในบังคับบัญชาจากราชการบริหารส่วนกลาง เพียงแต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของราชการบริหารส่วนกลาง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล

2. มีการเลือกตั้ง

องค์การราชการบริหารส่วนท้องถิ่นย่อมประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่มาจาก การเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นบางส่วนโดยเฉพาะองค์กรที่ประชุมปรึกษากิจการ เช่นสภาเทศบาล สภาจังหวัด เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น ตรงข้ามกับหลักการรวมอำนาจปกครองซึ่งเจ้าหน้าที่มาจากการแต่งตั้งเป็นสำคัญ

3. มีความอิสระ

การดำเนินกิจการสามารถทำได้ตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ต้องรับคำสั่งหรืออยู่ใต้บังคับบัญชาของราชการบริหารส่วนกลาง มีอำนาจที่จะวินิจฉัยสั่งการ ดำเนินกิจการด้วยงบประมาณและเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่น แต่ความเป็นอิสระต้องอยู่คู่กับการควบคุมกำกับจากส่วนกลางเพราะความเป็นอิสระไม่ได้หมายถึงการเป็นเอกราชหรืออนาธิปไตย การเกิดความเป็นอิสระอย่างจริงจังต้องมีทั้งอิสระทางการปกครองและอิสระทางการคลัง ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 282 บัญญัติว่า "ภายใต้บังคับมาตรา 1 รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น" แม้จะให้ความเป็นอิสระแต่ประเทศไทยยังเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้

รูปแบบการกระจายอำนาจทางปกครองเกิดขึ้นได้ 2 วิธีคือ

1. วิธีการกระจายอำนาจปกครองให้กับท้องถิ่น

เป็นวิธีการกระจายอำนาจทางปกครองตามพื้นที่เพื่อให้ท้องถิ่นได้ปกครองตนเองภายใต้ อำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดในแต่ละท้องถิ่น ด้วยเจ้าหน้าที่และงบประมาณของท้องถิ่นเพื่อตอบสนอง ความต้องการส่วนรวมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในประเทศไทยเรียกวิธีนี้ว่า “การจัดระเบียบราชการ บริหารส่วนท้องถิ่น

2. วิธีการกระจายอำนาจตามกิจการ

เป็นวิธีการกระจายอำนาจโดยมอบกิจการสาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่งให้องค์กรที่ไม่อยู่ใน สังกัดของราชการบริหารส่วนกลางรับไปดำเนินการด้วยเจ้าหน้าที่และเงินทุนขององค์กรนั้นๆ เช่น การ ประปานครหลวง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยไม่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจทางปกครองเป็น เรื่องเกี่ยวกับกิจการทางเทคนิคหรือเศรษฐกิจ และไม่มีกรมอบบริการสาธารณะหลายอย่างให้ไปจัดทำ ไม่ จำกัดด้วยพื้นที่สามารถดำเนินกิจการได้ทั่วประเทศหรือเฉพาะเขตก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนด และการ เลือกตั้งไม่ได้เป็นส่วนประกอบสำคัญ

การกระจายอำนาจปกครองของทั้ง 2 รูปแบบต้องอยู่ภายในขอบเขตจำกัด หมายความว่า การกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นดำเนินกิจการอย่างอิสระเต็มที่ไม่ได้ต้องมีการควบคุมจากราชการบริหาร ส่วนกลางเสมอ หรือในการกระจายอำนาจตามกิจการจะไม่มีกรมอบกิจการในทางปกครองให้ทำและต้อง มีการควบคุมจากราชการบริหารส่วนกลางเสมอ โดยที่การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ อำนาจในทางปกครองไม่ได้กระจายอำนาจอื่นๆ เช่น การกระจายอำนาจทางการเมืองแบบสหพันธรัฐ นอก จากนี้รัฐเป็นผู้กำหนดกิจการที่มอบให้จัดทำโดยกฎหมายของรัฐซึ่งท้องถิ่นหรือองค์กรดังกล่าวไม่สามารถ กำหนดเองได้

ความแตกต่างระหว่างการกระจายอำนาจปกครองกับการกระจายอำนาจทางการเมือง แบบสหพันธรัฐ คือ

1. การกระจายอำนาจปกครองเป็นเพียงมอบอำนาจปกครองบางอย่างที่เป็นส่วนหนึ่งของ อำนาจบริหารเท่านั้น ไม่มีการมอบอำนาจนิติบัญญัติหรืออำนาจตุลาการ แต่การกระจาย

อำนาจทางการเมืองเป็นการมอบทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ให้แก่มลรัฐ

2. การกระจายอำนาจปกครองเกิดขึ้นได้ทั้งรัฐเดี่ยวและสหพันธรัฐ ส่วนการกระจายอำนาจทางการเมืองเกิดขึ้นได้เฉพาะรัฐรวมเท่านั้น
3. การกระจายอำนาจปกครองอาจถูกจำกัดหรือถอนคืนอำนาจจากรัฐอย่างใดก็ได้ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายธรรมดาที่มีอยู่ แต่การกระจายอำนาจทางการเมืองเป็นไปตามรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐ รัฐบาลกลางจะจำกัดหรือถอนคืนอำนาจด้วยกฎหมายธรรมดาไม่ได้ แต่ทำได้โดยแก้ไขรัฐธรรมนูญตามวิธีที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งนี้ต้องให้มลรัฐต่างๆ มีส่วนในการแก้ไขด้วย

เนื่องจากการศึกษาเน้นไปที่เทศบาลจึงขอกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการปกครองให้กับเทศบาล เทศบาลเป็นการปกครองท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด นั่นคือประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกแบบการปกครองตนเอง โดยที่ระบบนี้มีประเทศอังกฤษเป็นแม่แบบ เรียกว่า ระบบ Anglo Saxon² โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น , มาตรา 282 กำหนดว่า รัฐจะต้องให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น แต่ต้องไม่ขัดกับบทบัญญัติกฎหมายของเทศบาลที่ให้อำนาจแก่ท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันก็คือพระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจใหแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เทศบาลเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนซึ่งมีอยู่ 3 ประเภทคือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร โดยที่โครงสร้างของเทศบาลประกอบด้วยสภาเทศบาลและคณะเทศมนตรี

สภาเทศบาลเปรียบเสมือนองค์กรนิติบัญญัติของเทศบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งจำนวนสมาชิกของสภาเทศบาลแตกต่างกันไปตามประเภทของเทศบาล ได้แก่ สภาเทศบาลตำบลมีสมาชิก 12 คน, สภาเทศบาลเมืองมีสมาชิก 18 คน, และสภาเทศบาลนครมีสมาชิก 24 คน สภาเทศบาลมีอำนาจหน้าที่ในการตราเทศบัญญัติที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ของเทศบาลตามที่กฎหมายกำหนดและเมื่อกฎหมายบัญญัติให้เทศบาลตราเทศบัญญัติหรือให้อำนาจตราเทศบัญญัติ

² อุทัย หิรัญโต , การปกครองท้องถิ่น , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ , 2523) , หน้า 22-23.

คณะเทศมนตรีเปรียบเสมือนองค์กรบริหารของเทศบาลประกอบด้วยนายกเทศมนตรีและเทศมนตรีที่มาจากการแต่งตั้งของผู้ว่าราชการจังหวัดโดยความเห็นชอบของสภาเทศบาล โดยที่ คณะเทศมนตรีของเทศบาลตำบลและเทศบาลเมือง ประกอบด้วยนายกเทศมนตรี 1 คนและเทศมนตรี 2 คน ขณะที่ คณะเทศมนตรีของเทศบาลนครประกอบด้วยนายกเทศมนตรี 1 คนและเทศมนตรี 4 คน นอกจากนี้ยังมีพนักงานเทศบาล ภายใต้การควบคุมของปลัดเทศบาลและขึ้นตรงต่อนายกเทศมนตรี อำนาจหน้าที่บริหารและการทำกิจการของเทศบาลมี 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน รวมถึงจัดให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง
2. สาธารณสุข เช่น รักษาความสะอาด กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ป้องกันและระงับโรคติดต่อ ให้มีและบำรุงสุขอนามัย
3. สาธารณูปการ เช่น ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ให้มีสุสานและฌาปนสถาน บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้ ให้มีการดำเนินกิจการโรงรับจำนำหรือสถานสินเชื่อท้องถิ่น
4. สาธารณูปโภค เช่น ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา ให้มีโรงฆ่าสัตว์ ให้มีตลาดท่าเทียบเรือและท่าข้าม ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ
5. เทศพาณิชย์

การควบคุมเทศบาลเกิดขึ้นใน 2 แนวทางด้วยกันคือ การควบคุมองค์การและเจ้าหน้าที่ของเทศบาล กับ การควบคุมกิจการของเทศบาล ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496

การควบคุมองค์การและเจ้าหน้าที่ของเทศบาล ได้แก่ การแต่งตั้งคณะเทศมนตรีโดยผู้ว่าราชการจังหวัดด้วยความเห็นชอบของสภาเทศบาล (มาตรา 37) การสั่งให้คณะเทศมนตรีหรือเทศมนตรีคนใดคนหนึ่งออกจากตำแหน่งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (มาตรา 73) การวางระเบียบข้อบังคับการประชุมโดยกระทรวงมหาดไทย (มาตรา 23) การออกคำสั่งยุบสภาเทศบาลโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (มาตรา 74) การกำหนดให้เทศบาลใดเทศบาลหนึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลของกระทรวงมหาดไทย (มาตรา 75) เป็นต้น

การควบคุมกิจการของเทศบาล ได้แก่ การให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอมีอำนาจควบคุมดูแลตรวจสอบกิจการของเทศบาล (มาตรา 71) การสั่งระงับการปฏิบัติของคณะเทศมนตรีหรือเทศมนตรี (มาตรา 72) เป็นต้น

2.1.2.2 การกระจายอำนาจทางการคลัง

การที่รัฐบาลได้กระจายอำนาจทางการปกครองให้กับประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมีสิทธิที่จะดำเนินการปกครองตนเองในชุมชนนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องกระจายอำนาจทางการคลังควบคู่กันไป ด้วย เพราะการที่ท้องถิ่นจะสามารถปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ได้มากหรือน้อยและมีอิสระเพียงไรย่อมขึ้นกับฐานะทางการคลังของท้องถิ่นเป็นสำคัญ³

การคลังท้องถิ่น หมายถึง การบริหารงานคลังของหน่วยปกครองท้องถิ่นโดยครอบคลุมเกี่ยวกับการจัดหารายได้ การกำหนดรายจ่าย การจัดทำงบประมาณ การจัดซื้อวัสดุ การว่าจ้าง การบัญชี และการตรวจบัญชีของหน่วยปกครองท้องถิ่น⁴ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับการคลังท้องถิ่นมักจะทำให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาของรายได้ (source of revenue) รูปแบบของการใช้จ่าย (type of expenditure) และกระบวนการงบประมาณ (budget process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งที่มาของรายได้และรูปแบบของการใช้จ่าย ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญของการคลังท้องถิ่นจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. แหล่งที่มาของรายได้ เป็นการพิจารณาในเรื่องรายได้ของหน่วยปกครองท้องถิ่นว่ามาจากแหล่งใดบ้างตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ.2475 พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ.2508 พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ.2510 เป็นต้น
2. รูปแบบของการใช้จ่าย เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับลักษณะการใช้จ่ายแต่ละประเภทของหน่วยปกครองท้องถิ่นที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ได้แก่ รายจ่ายของเทศบาลตาม

³ เอนก เขียวถาวร, รศ., การคลังรัฐบาล, พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เมษายน 2535), หน้า 415.

⁴ นที ปิ่นทวนันท์, "การกระจายอำนาจทางการคลังท้องถิ่น : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 50-52.

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 เช่น เงินเดือน ค่าจ้าง เงินค่าตอบแทน ค่าใช้สอย ค่าวัสดุ ค่าครุภัณฑ์ ค่าที่ดินสิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินอื่นๆ เงินอุดหนุน เงินเพื่อการลงทุน ใช้จ่ายอื่นใดตามข้อผูกพันหรือตามที่มีกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้

3. กระบวนการงบประมาณ เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการเตรียมงบประมาณ การอนุมัติงบประมาณ การบริหารงบประมาณของหน่วยปกครองท้องถิ่นแต่ละประเภทซึ่งอาจแตกต่างกันในเรื่องรายละเอียดแต่โดยทั่วไปแล้วจะคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบการคลังของหน่วยปกครองท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยวิธีการงบประมาณของเทศบาล พ.ศ.2520 เป็นต้น

การที่รัฐบาลกระจายอำนาจทางการคลังให้กับท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นมีอิสระทางการคลังพอสมควรที่จะดำเนินการทางด้านรายได้ ใช้จ่าย และกระบวนการงบประมาณ ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด และรัฐบาลยังมีอำนาจสมบูรณ์ที่จะควบคุมตรวจสอบให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบแบบแผน⁵ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้การบริหารของท้องถิ่นได้รับความเสียหายและส่งผลกระทบถึงการบริหารของประเทศชาติเป็นส่วนรวม ดังนั้นพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ได้กำหนดแนวทางการควบคุมไว้ดังนี้

1. การควบคุมทางด้านรายได้

การกู้เงินเทศบาลจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากสภาเทศบาล และได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว (มาตรา 66)

2. การควบคุมทางด้านรายจ่าย

การจ่ายเงินอุดหนุนและการจ่ายเงินเพื่อการลงทุน เทศบาลจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากสภาเทศบาลและผู้ว่าราชการจังหวัดอนุมัติแล้ว (มาตรา 67 ทวิ)

การจ่ายเงินอื่นใดตามข้อผูกพันหรือตามที่มีกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ ถ้าเป็นการชำระเงินกู้เมื่อถึงกำหนดชำระ เทศบาลจะต้องชำระเงินกู้นั้นจากทรัพย์สินของเทศบาลไม่ว่าจะตั้งงบประมาณรายจ่ายประเภทนี้ไว้หรือไม่ (มาตรา 67 ตริ)

⁵ เอนก เขียวถาวร,รศ., การคลังรัฐบาล. พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 443.

การจ่ายเงินค่าป่วยการให้แก่นายกเทศมนตรีและเทศมนตรี ให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยระเบียบพนักงานเทศบาลและการจ่ายเงินค่าป่วยการแก่ประธานสภา รองประธานสภา สมาชิกสภาเทศบาลและการจ่ายเงินค่าเบี้ยประชุมให้แก่กรรมการที่สภาเทศบาลแต่งตั้งขึ้น ให้เป็นไปตามข้อบังคับซึ่งกระทรวงมหาดไทยกำหนดตามฐานะของเทศบาล (มาตรา 68)

3. การควบคุมงบประมาณ

กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจในการตราระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการคลัง วิธีการงบประมาณ การรักษาทรัพย์สินการจัดการประโยชน์จากทรัพย์สิน การจัดหาพัสดุและการจ้างเหมาขึ้นไว้ (มาตรา 69) และโดยปกติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะจัดให้มีการตรวจสอบ การคลัง การบัญชี หรือ การเงินอื่นๆของเทศบาลปีละครั้ง (มาตรา 70) ซึ่งตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยวิธีการงบประมาณของเทศบาล ได้กำหนดให้ฝ่ายบริหาร คือ คณะเทศมนตรี และปลัดเทศบาลในฐานะเจ้าหน้าที่งบประมาณเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกันในการควบคุมงบประมาณ ซึ่งต้องปฏิบัติดังนี้⁶

- ควบคุมการรับและเบิกจ่ายเงินงบประมาณให้เป็นไปตามงบประมาณ
- ตรวจสอบการรับจ่ายเงิน การขอเบิกเงิน และก่อนนี้ผูกพัน
- ควบคุมบัญชี รายงานและเอกสารเกี่ยวกับการรับจ่ายเงินและหนี้

นอกจากนี้รัฐบาลยังดำเนินการควบคุมตรวจสอบการใช้จ่ายเงินเทศบาลโดยผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- ผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ได้แก่ ผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นทำการตรวจสอบบัญชีของเทศบาลเดือนละครั้ง
  - กระทรวงมหาดไทยจะแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบบัญชี
  - สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีการใช้จ่ายของเทศบาล
- ทั้งนี้เป็นการพึงพิงเงินอุดหนุนจากรัฐบาล จึงต้องมีการควบคุมตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน

จ่ายเงิน

รายได้ของเทศบาลประกอบด้วยรายได้จาก 2 แหล่งด้วยกันคือ รายได้จากภาษีอากร และรายได้ที่มีใช้ภาษีอากร

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 448-449.

รายได้จากภาษีอากร

โดยทั่วไปรายได้ที่เป็นภาษีอากรที่รัฐบาลกำหนดให้กับท้องถิ่นจะมาจาก 3 แหล่งด้วยกัน คือ ภาษีอากรที่รัฐบาลมอบอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บโดยตรงและเป็นรายได้ของท้องถิ่นทั้งหมด, ภาษีอากรที่ท้องถิ่นจัดเก็บและนำส่งกระทรวงมหาดไทยเพื่อนำมาจัดสรร และ ภาษีอากรที่รัฐบาลจัดเก็บแทนท้องถิ่น

(1) ภาษีอากรที่รัฐบาลมอบอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บโดยตรงและเป็นรายได้ของท้องถิ่นทั้งหมด ได้แก่

(1.1) ภาษีโรงเรือนและที่ดิน

เป็นภาษีที่เรียกเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ กับที่ดินซึ่งใช้ต่อเนื่องกับโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นๆ ในอัตราร้อยละ 12.5 ของค่ารายปี โดยที่ค่ารายปี หมายถึงจำนวนเงินที่ทรัพย์สินนั้นๆ สมควรให้เช่าได้ในปีหนึ่งๆ ทั้งนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ.2475

(1.2) ภาษีบำรุงท้องที่

เป็นภาษีที่เรียกเก็บจากที่ดินโดยคิดอัตราภาษีตามบัญชีอัตราภาษีบำรุงท้องที่และใช้ราคาปานกลางของที่ดินเป็นฐานในการคำนวณภาษี ซึ่งจะมีการตีราคาปานกลางที่ดินทุกๆ 4 ปี แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้มีการตีราคาปานกลางของที่ดินมานานแล้ว เป็นไปตามพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ.2508

(1.3) ภาษีป้าย

เป็นภาษีที่เรียกเก็บจากผู้เป็นเจ้าของป้าย ตามขนาดพื้นที่ของป้ายและสิ่งที่ปรากฏอยู่บนป้าย ถ้าป้ายเป็นอักษรภาษาไทยจะเสียภาษีสูงกว่าป้ายที่เป็นอักษรต่างประเทศ เป็นไปตามพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ.2510

(1.4) อากรฆ่าสัตว์และผลประโยชน์อื่นเนื่องในการฆ่าสัตว์

ตามพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2535 มาตรา 15 กำหนดให้ผู้ซึ่งมีความประสงค์จะฆ่าสัตว์เสีย (ก) อากรฆ่าสัตว์ตามประเภทของสัตว์ คือ กระบือ ตัวละ 15

บาท,โค ตัวละ 12 บาท, สุกร ตัวละ 10 บาท, สุกรที่มีน้ำหนักต่ำกว่า 22.5 กิโลกรัม ตัวละ 5 บาท, แพะหรือ แกะ ตัวละ 4 บาท, ไก่ เป็ด หรือ น่าน ตัวละ 10 สตางค์ (ข) ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ คือ สุกร กระบือ ตัวละ 15 บาท,โค ตัวละ 12 บาท, แพะหรือแกะ ตัวละ 4 บาท, ไก่ ตัวละ 30 สตางค์ เป็ด ตัวละ 50 สตางค์, น่าน ตัวละ 10 บาท (ค) ค่าธรรมเนียมโรงพักสัตว์ คือ โค สุกร กระบือ แพะหรือแกะ ตัวละ 3 บาท, ไก่ เป็ด หรือ น่าน ตัวละ 10 สตางค์ นอกจากนี้ มาตรา 25 กำหนดให้ผู้จำหน่ายเนื้อสัตว์ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการประทับตรารับรองให้จำหน่ายเนื้อสัตว์ คือ กระบือ ตัวละ 15 บาท,โค ตัวละ 12 บาท, สุกร ตัวละ 10 บาท, สุกรที่มีน้ำหนักต่ำกว่า 22.5 กิโลกรัม ตัวละ 5 บาท, แพะหรือแกะ ตัวละ 4 บาท, ไก่ เป็ด หรือ น่าน ตัวละ 10 สตางค์ ซึ่งเท่ากับอากรฆ่าสัตว์

การยกเว้นอากรฆ่าสัตว์เกิดขึ้นในกรณี

- การฆ่าสุกร ไก่ เป็ด หรือน่าน เพื่อส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ
- ผู้แจ้งการฆ่าสัตว์จะทำการฆ่าสัตว์ในวันตรุษขิดิลอฎฮา และวันเมาลิดนาศี ณ มัสยิด ในปีหนึ่งรวมกันไม่เกินมัสยิดละสองครั้ง และแต่ละครั้งให้ยกเว้นสำหรับโคและกระบือ รวมกันไม่เกินสองตัว สำหรับแพะหรือแกะรวมกันไม่เกินสี่ตัว ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ และค่าธรรมเนียมโรงพักสัตว์ด้วย
- การฆ่าไก่ เป็ด และน่าน ในโรงฆ่าสัตว์ของราชการส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยราชการอื่นใดที่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี ให้ยกเว้นอากรฆ่าสัตว์ แต่ การฆ่าไก่ เป็ด และน่าน ที่สามารถทำการฆ่านอกโรงฆ่าสัตว์ตามมาตรา 22 แห่ง พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2535 ให้ยกเว้นอากรฆ่าสัตว์ ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ และค่าธรรมเนียมโรงพักสัตว์
- ยกเว้นอากรฆ่าสัตว์ ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ และค่าธรรมเนียมโรงพักสัตว์ สำหรับการฆ่าสัตว์เพื่อตรวจพิสูจน์หรือทดลองทางวิชาการ โดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ของกรมปศุสัตว์หรือโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการ หรือขององค์การที่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี
- ยกเว้นอากรฆ่าสัตว์ ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ และค่าธรรมเนียมโรงพักสัตว์ ให้แก่องค์การผลิตอาหารสำเร็จรูปเฉพาะการฆ่าสัตว์เพื่อผลิตอาหารสำเร็จรูป ณ โรงฆ่าสัตว์ และโรงพักสัตว์ขององค์การผลิตอาหารสำเร็จรูป

(2) ภาษีอากรที่ท้องถิ่นจัดเก็บเพิ่มเติมและนำส่งกระทรวงมหาดไทยเพื่อนำมาจัดสรร (Surcharged Tax)⁷ ได้แก่

(2.1) ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะ

ตามพระราชบัญญัติจัดสรรรายได้ประเภทภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะให้แก่อำนาจการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2534 มาตรา 4 กำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นทุกแห่งซึ่งได้รับภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะตามกฎหมายว่าด้วยรายได้เทศบาล กฎหมายว่าด้วยรายได้สุขาภิบาล กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัดกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา และกฎหมายว่าด้วยราชการส่วนท้องถิ่นอื่นส่งมอบภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะที่ได้รับทั้งจำนวนแก่กระทรวงมหาดไทยเพื่อให้กระทรวงมหาดไทยจัดสรรแก่อำนาจการส่วนท้องถิ่นทุกแห่งทั่วราชอาณาจักร แต่กรณีที่ราชการส่วนท้องถิ่นมอบให้กรมสรรพากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะเพื่อราชการส่วนท้องถิ่น เมื่อกรมสรรพากรได้หักค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ๆ แล้ว ให้กรมสรรพากรส่งมอบภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะทั้งจำนวนแก่กระทรวงมหาดไทยเพื่อให้กระทรวงมหาดไทยจัดสรรและให้กรมสรรพากรแจ้งจำนวนภาษีดังกล่าวที่เรียกเก็บได้พร้อมทั้งค่าใช้จ่ายที่ได้หักไว้ให้ราชการส่วนท้องถิ่นนั้นทราบ

ตามพระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 มาตรา 12 (1) อนุญาตให้เทศบาลออกเทศบัญญัติเก็บภาษีธุรกิจเฉพาะตามประมวลรัษฎากรเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 10 ของภาษี ซึ่งสถานประกอบการอยู่ในเขตเทศบาล และมาตรา 12 ทวิ อนุญาตให้เทศบาลออกเทศบัญญัติเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มเพิ่มขึ้นจากที่เรียกเก็บตามประมวลรัษฎากร ถ้าในกรณีที่ประมวลรัษฎากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละศูนย์ ให้เทศบาลเก็บในอัตราร้อยละศูนย์ และถ้าที่ประมวลรัษฎากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราอื่นให้เทศบาลเก็บหนึ่งในเก้าของอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มที่เรียกเก็บตามประมวลรัษฎากร

(2.2) ภาษีสรรพสามิต

ตามพระราชบัญญัติจัดสรรเงินภาษีสรรพสามิต พ.ศ.2527 มาตรา 4 วรรคหนึ่งบัญญัติว่า "ให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีสรรพสามิต ตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิตเสียภาษีสรรพสามิตเพิ่มขึ้นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา แต่ไม่เกินร้อยละสิบของภาษี" ซึ่งตามพระราชกฤษฎีกาเพิ่มอัตรา

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 433.

ภาษีสรรพสามิตเพื่อนำไปจัดสรรให้แก่กรุงเทพมหานครและราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2534 มาตรา 3 กำหนดให้เสียภาษีสรรพสามิตเพิ่มขึ้นสำหรับสินค้าหรือบริการตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วย พิกัดอัตราภาษีสรรพสามิต ในอัตราร้อยละสิบของภาษีสรรพสามิต

การหักค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีให้เป็นไปตามมาตรา 5 คือ "ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่จัดเก็บภาษีสรรพสามิตตามกฎหมาย ว่าด้วยภาษีสรรพสามิตส่งมอบเงินภาษีที่เก็บเพิ่มขึ้นตามมาตรา 4 ให้แก่กระทรวงมหาดไทยโดยหักค่าใช้จ่ายไว้ร้อยละห้าของเงินภาษีที่เก็บได้" และการจัดสรรเงินที่ได้รับให้เป็นไปตามมาตรา 6 คือ "ให้กระทรวงมหาดไทยจัดสรรเงินที่ได้รับตามมาตรา 5 ให้แก่กรุงเทพมหานคร และราชการส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้มีอำนาจวางระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อให้กรุงเทพมหานครและราชการส่วนท้องถิ่นทุกแห่งได้รับเงินค่าภาษีสรรพสามิตที่เก็บเพิ่มขึ้น"

โดยที่กฎกระทรวง (พ.ศ.2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติจัดสรรเงินภาษีสรรพสามิต พ.ศ.2527 ข้อ 1 กำหนดให้กระทรวงมหาดไทยจัดสรรเงินที่ได้รับจากการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตเพิ่มขึ้นให้แก่กรุงเทพมหานครและราชการส่วนท้องถิ่นทุกแห่งตามอัตราส่วนแห่งยอดจำนวนราษฎรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรในวันสิ้นปีงบประมาณก่อนปีงบประมาณที่ล่วงมาแล้วซึ่งเป็นไปตามรายงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัด ถ้าหากมีเงินเหลือก็ให้นำไปสมทบกับเงินที่จะจัดสรรในงวดถัดไป และ ข้อ 2 การจัดสรรให้แบ่งเป็นสามงวดคือ เดือนตุลาคม กุมภาพันธ์ และ มิถุนายน ตามลำดับ แต่ถ้าหากงวดใดไม่อาจจัดสรรได้ตามกำหนดก็อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(2.3) ภาษีสุรา

ตามพระราชบัญญัติจัดสรรเงินภาษีสุรา พ.ศ.2527 มาตรา 4 กำหนดให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีสุราตามกฎหมายว่าด้วยสุราเสียภาษีสุราเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ของภาษีสุรา และตามมาตรา 5 ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่จัดเก็บภาษีสุราตามกฎหมายว่าด้วยสุราส่งมอบเงินภาษีที่เก็บเพิ่มขึ้นให้แก่กระทรวงมหาดไทยโดยหักค่าใช้จ่ายไว้ร้อยละ 5 ของเงินภาษีที่เก็บได้ สำหรับการจัดสรรเงินภาษีเป็นไปตามกฎกระทรวง (พ.ศ.2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติจัดสรรเงินภาษีสุรา พ.ศ.2527 ข้อ 1 คือจัดสรรตามอัตราส่วนจำนวนราษฎรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรในวันสิ้นปีงบประมาณก่อนปีงบประมาณที่ล่วงมาแล้วโดยยึดถือตามรายงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัด ถ้าหากยังมีเงินเหลือก็ให้นำไปสมทบกับเงินที่จะจัดสรรในงวดถัดไป และข้อ 2 การจัดสรรให้แบ่งเป็นสามงวดคือ เดือน

ตุลาคม กุมภาพันธ์ และ มิถุนายน ตามลำดับ แต่ถ้าหากงวดใดไม่อาจจัดสรรได้ตามกำหนดก็อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(3) ภาษีอากรที่รัฐบาลจัดเก็บแทนท้องถิ่น (Shared Tax)

ตามกฎหมายว่าด้วยรายได้เทศบัญญัติให้รัฐบาลจัดสรรรายได้จากภาษีอากรบางประเภทและยังให้อำนาจเทศบาลที่จะออกเทศบัญญัติเพื่อจัดเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมบางประเภทเพิ่มขึ้นจากที่รัฐบาลเก็บอยู่แล้ว ภาษีที่รัฐบาลมีการจัดเก็บแล้วแบ่งสรรให้ท้องถิ่น ได้แก่⁸

(3.1) ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์หรือล้อเลื่อน

เป็นภาษีที่เทศบาลได้รับส่วนแบ่งตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 โดยค่าธรรมเนียมรถยนต์หรือล้อเลื่อนที่เก็บได้ในจังหวัดใดให้จัดสรรให้กับเทศบาลร้อยละ 50 ของยอดเงินที่เก็บได้ในปีก่อน

(3.2) ภาษีบำรุงเทศบาล

ตามพระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 กำหนดให้มีการจัดเก็บจากสินค้าบางชนิด ได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวกล้อง ข้าวขาว ปลายข้าวและรำข้าว ซึ่งต้องเสียภาษีอากรขาออกตามกฎหมายว่าด้วยพิกัดอัตราศุลกากร จะต้องเสียภาษีบำรุงเทศบาลเพิ่มเติม คือ

- ข้าวกล้องและข้าวขาว 100 กิโลกรัม ต่อ 1 บาท
- ข้าวเปลือก ปลายข้าว และ รำข้าว 100 กิโลกรัม ต่อ 50 สตางค์

โดยมีกรมศุลกากร กระทรวงการคลังเป็นผู้จัดเก็บและเมื่อหักค่าใช้จ่ายร้อยละ 5 ของยอดเงินที่เก็บได้ ต้องส่งมอบให้กระทรวงมหาดไทยเพื่อแบ่งให้เทศบาลตามจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนั้นๆ ในปีที่ผ่านมา

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 เทศบาลยังมีอำนาจออกเทศบัญญัติเก็บภาษีบำรุงเทศบาลจากสถานที่ค้ำน้ำมันเบนซินได้ไม่เกินลิตรละห้าสตางค์และให้ถือว่าเป็นภาษีการซื้อโภคภัณฑ์ตามประมวลรัษฎากร (มาตรา 13) ในการนี้เทศบาลจะมอบให้กรมสรรพากรเรียกเก็บภาษีเพื่อเทศบาลก็ได้เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วให้ส่งมอบแก่เทศบาล (มาตรา 14)

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 432.

รายได้ที่มีใช้ภาษีอากร

นอกจากรายได้จากภาษีอากรแล้ว ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2498 กำหนดให้เทศบาลมีรายได้อื่นๆ คือ⁹

- (1) ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาตและค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นไปตามมาตรา 6 แห่ง พระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 และสามารถออกเทศบัญญัติเพื่อเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นจากค่าธรรมเนียมใบอนุญาตขายสุราตามกฎหมายว่าด้วยสุราซึ่งร้านขายสุราอยู่ในเขตเทศบาล และค่าธรรมเนียมใบอนุญาตในการเล่นการพนันตามกฎหมายว่าด้วยการพนันซึ่งสถานที่เล่นการพนันอยู่ในเขตเทศบาล ในอัตราไม่เกินร้อยละ 10 ของค่าธรรมเนียม เป็นไปตามพระราชบัญญัติรายได้เทศบาล พ.ศ.2497 มาตรา 12(2) และ 12(3) ตามลำดับ
- (2) รายได้จากทรัพย์สินของเทศบาล¹⁰
- (3) รายได้จากการสาธารณูปโภคและเทศพาณิชย์¹¹
- (4) พันธบัตรหรือเงินกู้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้
- (5) เงินกู้¹²จากกระทรวง ทบวง กรม องค์การหรือนิติบุคคลอื่นๆ ทั้งนี้ต้องได้รับอนุญาตจากเทศบาลและได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน ตามพระราชบัญญัติอนุญาตให้รัฐบาลให้กู้ยืมเงินแก่เทศบาลเมืองสองแห่งเพื่อทำการตัดและขยายถนนกับเพื่อลงทุนหาผลประโยชน์อื่นๆ ให้แก่เทศบาล พ.ศ.2479 โดยที่รัฐบาลมีอำนาจให้กู้ยืมเงินแก่เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี เป็นจำนวนเงินไม่เกิน 300,000 บาท และเทศบาลเมืองบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นจำนวนเงินไม่เกิน 200,000 บาท

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 428-429.

¹⁰ เป็นรายได้ที่เก็บจากการนำทรัพย์สินของเทศบาลออกหาผลประโยชน์ เช่น การนำที่ดินหรืออาคารสถานที่ออกให้เช่า

¹¹ เทศพาณิชย์ หมายถึง กิจกรรมที่เทศบาลดำเนินการในเชิงการค้าเพื่อหาผลประโยชน์ และควรเป็นกิจกรรมที่เทศบาลได้จัดทำขึ้นเพื่อบริการแก่ประชาชนในเทศบาลนั้นๆ เป็นสำคัญ และเป็นรายได้ให้กับเทศบาล เช่น การตั้งสถานธนาณูปการ การตลาด การสร้างทำเทียบเรือ

¹² เป็นการกู้เงินจากกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ตลอดจนกู้จากแหล่งทุนทรัพย์สินซึ่งรัฐบาลควบคุม โดยผ่านการอนุมัติเงินกู้

- (6) เงินอุดหนุน¹³จากรัฐบาลหรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- (7) เงินและทรัพย์สินอย่างอื่นที่มีผู้อุทิศให้
- (8) รายได้อื่นใดก็ตามแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้ให้

ตาราง 2.1 : รายรับจริงของเทศบาล ปีงบประมาณ 2536-2540 (หน่วย : ล้านบาท)

ประเภทรายรับ	2536	2537	2538	2539	2540
1.ภาษีท้องถิ่นเก็บเอง	1,012.9	1,234.9	1,472.8	1,685.3	-
1.1 ภาษีโรงเรือนฯ	762.1	955.3	1,149.2	1,336.0	-
1.2 ภาษีนำร่องท้องที่	60.9	69.7	80.4	83.5	-
1.3 ภาษีป้าย	166.7	184.9	217.5	241.9	-
1.4 อากรฆ่าสัตว์	23.3	25.0	25.7	24.0	-
2. ภาษีที่เก็บเพิ่มจาก	3,394.9	4,004.8	4,742.2	5,960.2	-
2.1 ภาษีมูลค่าเพิ่มและธุรกิจเฉพาะ	2,647.6	3,110.5	3,688.7	4,713.9	-
2.2 ภาษีสุรา	147.2	199.6	268.1	314.4	-
2.3 ภาษีสรรพสามิต	600.1	694.8	785.4	932.0	-
3. ภาษีที่รัฐบาลเก็บ	1,674.6	1,919.6	2,292.0	2,625.7	-
3.1 ภาษีสรรพสามิต	1,674.6	1,919.6	2,292.0	2,625.7	-
รวมรายรับจากภาษีอากร	6,082.4	7,159.3	8,506.9	10,271.2	11,108.9
5. ค่าธรรมเนียมฯ	335.9	394.6	470.5	550.8	592.2
6. รับจากทรัพย์สิน	628.2	644.6	739.8	928.0	1,054.9
7. รับจากสาธารณูปโภค	81.5	85.9	107.4	129.7	112.2
8. รายรับเบ็ดเตล็ด	139.3	152.0	182.1	168.5	176.7
รวมรายรับอื่นๆ	1,184.8	1,277.1	1,499.8	1,777.1	1,936.0
รวมรายรับประจำ	7,267.2	8,436.4	10,006.8	12,048.3	13,044.9
9. เงินอุดหนุน	4,291.2	5,080.5	6,511.5	8,414.5	8,501.0
10. เงินสะสม	439.0	524.5	627.2	608.5	806.3
11. เงินกู้	129.4	187.6	334.7	67.7	337.0
รวมรายรับพิเศษ	4,859.6	5,792.6	7,473.4	9,090.6	9,644.3
รวมรายรับทั้งสิ้น	12,126.8	14,229.0	17,480.1	21,139.0	22,689.2

หมายเหตุ : ปี 2540 ไม่มีรายละเอียดภาษีอากร

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง

¹³ เงินอุดหนุนแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลให้ใช้ได้เป็นกรณีๆ ไปขึ้นกับดุลยพินิจของเทศบาลนั้นๆ และเงินอุดหนุนเฉพาะกิจการ เช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อสร้างถนน หรือนำไปจัดผังเมือง

2.2 หลักเกณฑ์ที่ดีในการบริหารภาษีอากร

การจัดเก็บภาษีอากรที่มีประสิทธิภาพย่อมเกิดขึ้นบนหลักเกณฑ์การบริหารภาษีอากรที่ดีซึ่งใช้แนวทางในการกำหนดการจัดเก็บภาษีอากรแต่ละประเภท หลักเกณฑ์การบริหารภาษีอากรที่ดีนี้ได้ปรากฏในทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์¹⁴

2.2.1 หลักเกณฑ์การบริหารภาษีของ Adam Smith

ในปี ค.ศ. 1776 Adam Smith ได้วางหลักเกณฑ์การจัดเก็บภาษีอากรที่ดีไว้ 4 ประการ

1) ประชาชนทุกคนในแต่ละประเทศควรเสียสละรายได้หรือผลประโยชน์ตามฐานะทางเศรษฐกิจของตนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของรัฐ เพราะแต่ละคนได้รับประโยชน์และการคุ้มครองจากรัฐ เทียบได้กับหลักความยุติธรรม ในปัจจุบัน

2) ภาษีที่ประชาชนแต่ละคนจ่ายนั้นต้องมีความแน่นอนไม่มีลักษณะกำกวม กล่าวคือ ลักษณะ รูปแบบของภาษี จำนวนเงินที่ต้องเสียภาษีต้องเป็นที่ชัดเจนแก่ผู้เสียภาษีทุกคน เทียบได้กับหลักความแน่นอนในปัจจุบัน

3) การเก็บภาษีทุกชนิดควรเก็บตามวันเวลา สถานที่ที่ผู้เสียภาษีมีความสะดวก และต้องอำนวยความสะดวกในการเสียภาษีให้กับผู้เสียภาษี เทียบได้กับ หลักความสะดวก ในปัจจุบัน

4) ภาษีทุกชนิดที่จัดเก็บนั้นควรก่อให้เกิดภาระแก่ผู้เสียภาษีน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้รัฐบาลได้รับรายได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เทียบได้กับ หลักความประหยัด ในปัจจุบัน

2.2.2 หลักเกณฑ์การบริหารภาษีในปัจจุบัน

ปัจจุบันนักการคลังหลายท่านเห็นว่าสมควรให้มีการเพิ่มหลักเกณฑ์อีกหลายข้อเพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ดังนั้นปัจจุบันนี้การบริหารการจัดเก็บภาษีอากรที่ดีประกอบด้วย

¹⁴ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม,ศ., การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 123-130

2.2.2.1 หลักความเป็นธรรม (Equity)

การจัดเก็บภาษีที่ดีจะต้องก่อให้เกิดความเป็นธรรมหรือความเสมอภาคในหมู่ผู้เสียภาษีทุกคน เนื่องจากผู้เสียภาษีทุกคนจะถูกจัดเก็บตามส่วนแห่งความสามารถของตน ดังนั้น การจัดเก็บภาษีอย่างยุติธรรมหรือเสมอภาคต้องสัมพันธ์กับสิ่งที่แสดงความสามารถของผู้เสียภาษี รวมถึงหลักเกณฑ์การวัดความสามารถ โดยที่การแบ่งสรรภาระสาธารณะต้องบังคับได้โดยทั่วกัน การยกเว้นหรือเพิ่มอัตราภาษีต้องมีการคำนึงถึงจำนวนภาษีขั้นต่ำที่ประชาชนทุกคนควรรับภาระอย่างทั่วกัน ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน...”

นักเศรษฐศาสตร์ได้พิจารณาแบ่งหลักความเป็นธรรมตามจากการจัดเก็บภาษีได้เป็น 2 ประเภทคือ

(1) หลักของความเป็นธรรมโดยสมบูรณ์ (Principle of Absolute Equity) เป็นการวัดความเป็นธรรมในการเสียภาษีของประชาชนทุกคนในรูปตัวเงิน คือผู้เสียภาษีทุกคนควรจะต้องเสียภาษีเป็นจำนวนเงินที่เท่ากัน เพราะ ภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลควรต้องกระจายแก่ผู้เสียภาษีทุกคนเป็นจำนวนเท่ากัน เช่น ภาษีชายโสด ที่เก็บจากชายโสดผู้ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและมีเงินได้พึงประเมินตั้งแต่ปีละ 960 บาทขึ้นไป ต้องเสียภาษีชายโสด 5 บาท หรือ ในอัตราร้อยละ 10 ของภาษีเงินได้ที่ต้องเสีย แล้วแต่อย่างใดจะมากกว่ากัน

(2) หลักของความเป็นธรรมโดยสัมพัทธ์ (Modified Equity Principles) ได้แบ่งความยุติธรรมในการเก็บภาษีเป็น 2 หลักคือ

(2.1) การเก็บภาษีตามหลักผลประโยชน์ที่ได้รับ (The Benefit Principle) กำหนดว่า ผู้ที่ได้รับส่วนผลประโยชน์จากบริการใดของรัฐมาก ก็จะต้องเสียภาษีเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการผลิตบริการนั้นมาก ส่วนผู้ที่ได้รับประโยชน์น้อยก็ควรเสียภาษีน้อย ถ้าใครไม่ได้รับประโยชน์จากบริการนั้นเลยก็ไม่ควรเสียภาษีเลย ข้อดีของหลักผลประโยชน์ คือ การจัดเก็บภาษีมีส่วนสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายของรัฐบาล เป็นการชั่งกลไกราคาหรือตลาดในการจัดสรรบริการสาธารณะ ซึ่งทำให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อบกพร่อง คือ ไม่สามารถวัดถึงผลประโยชน์ที่ผู้เสียภาษีแต่ละคนได้รับโดยแท้จริงหรือถ้าสามารถวัดได้แต่ผู้รับบริการอาจจะไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียภาษีได้ เนื่องจากไม่มีเงิน

(2.2) การเก็บภาษีตามหลักความสามารถในการเสียภาษี (The Ability to Pay Principle) คือการที่บุคคลทุกคนเสียภาษีตามความสามารถในการจ่ายของตนโดยวัดด้วยการเสียสละและความพึงพอใจของผู้เสียภาษี

อย่างไรก็ตาม นักการคลังบางท่านเห็นว่าการแบ่งสรรภารณสาธารณะตามหลักความสามารถในการจ่ายไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาคทางภาษีเพราะมีการปกปิดทรัพย์สิน ดังนั้น นักการคลังจึงได้วิเคราะห์ถึงหลักความเสมอภาคทางภาษีซึ่งเป็นไปตามหลักความสามารถในการเสียภาษี พบว่า ความเสมอภาคทางภาษีสามารถแยกออกเป็น 2 ลักษณะ¹⁵คือ

(1) ความเสมอภาคในเชิงคณิตศาสตร์ กำหนดว่าผู้ที่มีความสามารถในการเสียภาษีที่เท่าเทียมกันจะต้องเสียภาษีเท่ากันโดยพิจารณาจากรายได้ของผู้เสียภาษี คือ ถ้าผู้เสียภาษีมีรายได้เท่ากัน ก็ต้องเสียภาษีเท่ากัน เป็นการเสียภาษีในอัตราคงที่ แต่ไม่ได้คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เสียภาษีแต่ละคนทำให้มีข้อโต้แย้งในทางปฏิบัติ

(2) ความเสมอภาคในเชิงข้อเท็จจริง ผู้เสียภาษีที่อยู่ในสภาวะการณเสียภาษีที่แตกต่างกันควรเสียภาษีในจำนวนที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปจะคำนึงถึงแนวทางในการกระจายรายได้หรือการสร้างความเป็นธรรมในสังคมเป็นเกณฑ์ในการวัดสภาวะการณเสียภาษีที่แตกต่างกัน เช่น สมมติชายสองคนมีรายได้ประเภทเดียวกันเท่ากัน แต่คนหนึ่งเป็นโสด อีกคนมีครอบครัวแล้ว ดังนั้น ชายที่มีครอบครัวควรเสียภาษีน้อยกว่าชายโสด

2.2.2.2 หลักความแน่นอน (Certainly)

ภาษีที่จัดเก็บจะต้องมีความแน่นอนและแน่ชัดแก่ผู้เสียภาษีทุกคน ซึ่งทำให้ผู้เสียภาษีสามารถคำนวณภาษีที่ตนต้องชำระได้ ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่อง ฐานภาษี อัตราภาษี เทคนิคการประเมินภาษี ตลอดจนวันเวลาและวิธีการเก็บภาษี ความแน่นอนนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลไม่ใช่กระทำการตามอำเภอใจของผู้จัดเก็บและผู้เสียภาษี การเก็บภาษีที่คลุมเคลืออาจเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียภาษีได้

¹⁵ ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล, ผศ.ดร., คำอธิบายกฎหมายการคลังและการภาษีอากร ภาคทฤษฎีและหลักกฎหมายภาษีอากร. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ธันวาคม 2542), หน้า 114-116.

2.2.2.3 หลักความสะดวก (Convenience)

ภาษีที่จัดเก็บจากประชาชนต้องทำให้ ประชาชนผู้เสียภาษีได้รับความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเวลา, วิธีการชำระภาษี, ช่วงเวลาที่ผู้เสียภาษีมีรายได้ในการชำระภาษีได้สะดวก, สถานที่จัดเก็บภาษีต้องสะดวกแก่การเดินทาง มีการจัดพิมพ์เอกสารที่เป็นมาตรฐานสะดวกในการกรอกข้อความ

2.2.2.4 หลักความประหยัด (Economy)

ระบบการบริหารการจัดเก็บภาษีอากรที่ดีนั้น ภาษีอากรแต่ละประเภทจะต้องเป็นภาระแก่ผู้เสียภาษีน้อยที่สุด ซึ่งได้แก่ เงินภาษีที่เสียไป, การเสียเวลาค่าใช้จ่าย, ข้อยุ่งยากในการเสียภาษี, ผลกระทบที่เกิดจากการเก็บภาษีทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า ภาระส่วนเกิน และรวมถึงรัฐบาลต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีต่ำสุด

2.2.2.5 หลักของการยอมรับ (Acceptability)

การบริหารการจัดเก็บภาษีอากรแต่ละประเภทจะทำได้ง่ายขึ้นถ้าได้รับการยอมรับจากประชาชนว่าเป็นระบบการจัดเก็บภาษีอากรที่ยุติธรรม และขึ้นอยู่กับความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลว่าจำนวนเงินที่เก็บภาษีไปนั้นในที่สุดจะกลับคืนเป็นผลประโยชน์ต่อผู้เสียภาษีเองในอนาคต

2.2.2.6 หลักของการเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (Enforceability)

ภาษีอากรทุกประเภทที่ทำการจัดเก็บนั้นต้องสามารถบริหารจัดการเก็บอย่างได้ผลในทางปฏิบัติ ภาษีอากรบางอย่างแม้จะดีในแง่ทฤษฎีแต่ถ้าการจัดเก็บเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติก็จะถือเป็นภาษีที่ดีไม่ได้ เช่น ภาษีการค้าปลีก ภาษีการใช้จ่าย ถ้านำมาใช้ในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาการจัดเก็บจะไม่ได้ผลในทางปฏิบัติ เพราะ ขาดระบบการจดบันทึกและการตรวจสอบการเก็บภาษีที่ดีพอ

2.2.2.7 หลักของการทำรายได้ (Productivity)

ภาษีที่ดีควรเป็นภาษีที่สามารถทำรายได้ให้รัฐบาลเป็นอย่างดี เช่น เป็นภาษีที่มีฐานใหญ่ และฐานของภาษีขยายตัวได้รวดเร็วตามความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ จะทำรายได้เพิ่มให้รัฐเป็นอย่างดี

โดยไม่ต้องเพิ่มอัตราการจัดเก็บภาษี แต่ลักษณะภาษีเช่นนี้อาจขาดความมั่นคง เพราะรายได้จากการเก็บภาษีย่อมลดน้อยลงเมื่อประเทศประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ จึงทำให้การกำหนดงบประมาณไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

2.2.2.8 หลักของการยืดหยุ่น (Flexibility)

ภาษีที่ดีนั้นควรเป็นภาษีที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจของประเทศ หรือการเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เสียภาษีได้ง่าย ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมภาวะเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในอัตราก้าวหน้า เมื่อเศรษฐกิจกำลังขยายตัว รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น แต่อัตราภาษีที่จัดเก็บเพิ่มขึ้นเร็วกว่าซึ่งจะไปลดการเพิ่มขึ้นของรายได้ของประชาชน ส่งผลให้ภาวะเงินเฟ้อลดแรงกดดันลง ในกรณีตรงข้ามเมื่อเศรษฐกิจซบเซา รายได้ของประชาชนลดลง อัตราภาษีที่เก็บจะลดลงในอัตราที่เร็วกว่ารายได้ ทำให้ลดความเดือดร้อนของผู้เสียภาษีและความสะดวกของเศรษฐกิจ

2.3 หลักความชอบด้วยกฎหมายภาษีอากร

เนื่องจากกฎหมายภาษีอากรจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของกฎหมายมหาชน ดังนั้น กฎหมายภาษีอากรจึงต้องถูกกำหนดบนหลักการพื้นฐานทางกฎหมายมหาชน ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งของหลักการพื้นฐานนี้ก็คือ หลักความชอบด้วยกฎหมายภาษีอากร โดยที่ ความหมายของความชอบด้วยกฎหมายมีอยู่ 2 นัย คือ ความหมายอย่างกว้างและความหมายอย่างแคบ สำหรับความหมายอย่างกว้าง หมายถึง การดำเนินการภายในรูปแบบที่กฎหมายกำหนด ไม่ว่าจะเป็นการอนุมัติภาษี การบริหารภาษี การจัดเก็บภาษี สำหรับความหมายอย่างแคบ หมายถึง การตกลงยินยอมให้มีการจัดเก็บภาษีและระบบภาษีต้องผ่านกระบวนการทางนิติบัญญัติโดยตราเป็นกฎหมาย¹⁶

ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย การออกกฎหมายภาษีอากรจะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากประชาชนไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมผ่านผู้แทนของปวงชน แต่ภาษีก็เป็นรายได้ของรัฐที่บังคับจัดเก็บมาจากประชาชน ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายภาษีอากรจึงได้มีการรวมทั้งหลักการยินยอมทางภาษี

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79-80.

และการกำหนดอำนาจบังคับของกฎหมายภาษีสอากรไว้ด้วยกันเป็นส่วนหนึ่งของหลักความชอบด้วยกฎหมายภาษีสอากร¹⁷

2.3.1 หลักการตกลงยินยอมทางภาษี

ความหมายของหลักการตกลงยินยอมทางภาษีเกิดขึ้นได้ 2 นัย คือ

ตามความหมายทางกฎหมาย หมายถึง การตกลงยินยอมให้มีการจัดเก็บภาษีต้องเป็นไปตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดจากองค์กรที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้อำนาจไว้ ในที่นี้ก็คือฝ่ายนิติบัญญัตินั่นเอง

ตามความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การตกลงยินยอมรับข้อกำหนดทางภาษีของปัจเจกชนอย่างเต็มใจ โดยต้องมีการให้ข้อมูลแก่ประชาชนเพื่อชี้แจงให้เห็นว่าภาษีได้มีการนำมาใช้ในการก่อให้เกิดความปลอดภัยและความสามัคคีกับประชาชน

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการจัดเก็บภาษีเป็นการชักส่วนของรายได้ ทำให้รายได้หรือทรัพย์สินลดลงโดยที่ประชาชนแต่ละคนอาจจะไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนโดยตรงเพราะการจัดเก็บภาษีเป็นไปเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำบริการสาธารณะแต่ก็ต้องปฏิบัติตามเพราะเป็นการบังคับจัดเก็บจากรัฐโดยตรงเมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นไปได้ที่การตกลงยินยอมทางภาษีโดยนัยทางสังคมวิทยาจะมีความขัดแย้งกับลักษณะการบังคับจัดเก็บ แต่ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นเพียงแค่ว่าภายนอกเนื่องจากปัจจุบันการจัดเก็บภาษีมิได้เกิดจากการยอมรับของผู้เสียภาษีแต่ละรายแต่เกิดจากการตกลงยอมรับโดยผ่านรัฐสภาซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้งของประชาชน และการยินยอมต้องเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

ตามทีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 169 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับ มาตรา 170 ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะเสนอได้ก็แต่โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรี แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี.....”

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่าถึง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อไปนี้

(1) การตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร

(2) .....

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

มาตรา 172 บัญญัติว่า “ร่างพระราชบัญญัติและร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน”

มาตรา 92 บัญญัติว่า “ร่างพระราชบัญญัติและร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา”

เมื่อพิจารณา มาตรา 92, 169, 172 ประกอบกันพบว่าการเสนอร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากรต้องเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและจะบังคับเป็นกฎหมายได้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ทำให้ฝ่ายบริหารไม่สามารถบัญญัติกฎหมายแต่ทำได้เพียงการกำหนดรายละเอียดตามที่กฎหมายภาษีอากรให้อำนาจไว้ ยกเว้นว่าฝ่ายบริหารสามารถกำหนดบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับภาษีหรืออากรในรูปพระราชกำหนดเมื่อมีกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 218 และ มาตรา 221 ได้ให้อำนาจไว้¹⁸

2.3.2 การกำหนดอำนาจบังคับของกฎหมายภาษีอากร

บทบัญญัติของกฎหมายภาษีอากรได้มีการบังคับให้ผู้เสียภาษีอากรปฏิบัติตามกฎหมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเจ้าพนักงานของรัฐต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดหน้าที่ของบุคคลไว้ในมาตรา 67 ว่า “บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย” และมาตรา 70 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลเป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน”

ในเรื่องของกฎหมายภาษีของเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กำหนดโทษไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เสียภาษีหลีกเลี่ยงกฎหมาย อย่างเช่น พระราชบัญญัติโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ.2475 กำหนดให้เก็บเงินเพิ่มสำหรับผู้เสียภาษีที่มีได้ชำระภาษีภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา 43 “ถ้าเงินค่าภาษีค้างชำระ ท่านให้เพิ่มจำนวนขึ้นตั้งอัตราต่อไปนี้

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-88.

- (1) ถ้าชำระไม่เกินหนึ่งเดือนนับแต่วันพ้นกำหนดเวลาที่บัญญัติไว้ในมาตรา 38 ให้เพิ่มร้อยละสองครึ่งแห่งค่าภาษีค้าง
- (2) ถ้าเกินหนึ่งเดือนแต่ไม่เกินสองเดือน ให้เพิ่มร้อยละห้าแห่งค่าภาษีค้าง
- (3) ถ้าเกินสองเดือนแต่ไม่เกินสามเดือน ให้เพิ่มร้อยละเจ็ดครึ่งแห่งค่าภาษีค้าง
- (4) ถ้าเกินสามเดือนแต่ไม่เกินสี่เดือน ให้เพิ่มร้อยละสิบแห่งค่าภาษีค้าง"

สำหรับบทบัญญัติที่กำหนดโทษเจ้าพนักงานที่มีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาเป็นการลงโทษการกระทำผิดต่อแผ่นดิน คือ มาตรา 154 บัญญัติว่า "ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน มีหน้าที่หรือแสดงว่าตนมีหน้าที่เรียกเก็บหรือตรวจสอบภาษีอากร ค่าธรรมเนียม หรือเงินอื่นใดโดยทุจริตเรียกเก็บหรือละเว้นไม่เรียกเก็บภาษีอากร ค่าธรรมเนียม หรือเงินนั้น หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด เพื่อให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียมนั้นไม่ต้องเสียหรือเสียน้อยกว่าที่จะต้องเสีย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปี ถึง ยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท" และ มาตรา 155 บัญญัติว่า "ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน มีหน้าที่กำหนดราคาทรัพย์สินหรือสินค้าใดๆ เพื่อเรียกเก็บภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียมตามกฎหมายโดยทุจริตกำหนดราคาทรัพย์สินหรือสินค้านั้นเพื่อให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียมนั้นไม่ต้องเสียหรือเสียน้อยกว่าที่จะต้องเสีย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ห้าปี ถึง ยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท"

ทั้งนี้การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากรก่อให้เกิดข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทระหว่างผู้เสียภาษีและเจ้าพนักงาน กฎหมายภาษีก็จะเปิดโอกาสให้ผู้เสียภาษีอุทธรณ์และถ้าไม่พอใจคำวินิจฉัยอุทธรณ์สามารถยื่นฟ้องต่อศาล หรือในบางเรื่องสามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้โดยตรง (คดีปกครอง) เช่น พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 มาตรา 25 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การอุทธรณ์การประเมินภาษีโรงเรือนและที่ดิน ต้องกระทำภายในกำหนดเวลา 15 วันนับแต่วันได้รับแจ้งการประเมิน หรือ มาตรา 31 กำหนดว่า ผู้รับการประเมินไม่พอใจคำชี้ขาด จะนำคดีมาสู่ศาล เพื่อแสดงให้ศาลเห็นว่าการประเมินนั้นไม่ถูกต้องก็ได้ ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันรับแจ้งความให้ทราบคำชี้ขาด ซึ่งถือว่าเป็นการควบคุมการบังคับใช้กฎหมายภาษีอากรให้ถูกต้องโดยองค์กรตุลาการ โดยที่ในการตีความกฎหมายภาษีอากรต้องตีความอย่างเคร่งครัด มีการคำนึงถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติกฎหมายภาษีอากร ความเป็นเอกเทศของกฎหมายภาษีอากร¹⁹

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89-94.